

Makarczyk, Józef

Parafia Wniebowzięcia NMP w Kopciówce w latach 1936-1945

Warszawskie Studia Pastoralne 16, 151-188

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. JÓZEF MAKARCZYK OFMConv *

**PARAFIA WNIĘBOWZIĘCIA NMP
W KOPCIÓWCE W LATACH 1936-1945**

*The parish of the assumption of the holy virgin
in Koptiovka in years 1936-1945*

Wstęp

Mało który kraj w Europie poniósł tak wielkie straty w swym dorobku historycznej i kulturowej jak Białoruś. Szczególnie tragiczny los spotkał tu obiekty sakralne. Dwie wojny światowe oraz barbarzyńskie działania władz komunistycznych spr-

* O. Józef Makarczyk OFMConv (franciszkanin konwentualny), urodził się 15.02.1967 r. w Leonowiczach woj. Podlaskie (55 km od Białegostoku przy granicy z Białorusią). Śluby wieczyste złożył 04.10.1993 r. Wyświęcony na kapłana 13.05.1995 r. w Łodzi- Łagiewnikach. W latach 1998-2000 studiował na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, gdzie uzyskał tytułu licencjata z Historii Kościoła. W 2005 r. uzyskał doktorat na UKSW w Warszawie na podstawie rozprawy pt.: „Kustodia Grodzieńska Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w latach 1687 – 1832”. Od 2000 r. pracuje jako gwardian i proboszcz w klasztorze i parafii Matki Bożej Anielskiej w Grodnie na Białorusi. Od 2008 r. na prośbę metropolity prawosławnego Filareta, został wykładowcą Historii Kościoła w Instytucie świętych Metodego i Cyryla przy Państwowym Uniwersytecie Białoruskim w Mińsku.

wiły, że wiele cennych obiektów zabytkowych zostało zniszczonych, zdewastowanych i zeszpeconych przez niewłaściwe użytkowanie i brak konserwacji.

Zatrzymajmy się nieco nad małą miejscowością o nazwie Kopciówka, malowniczo położonej w województwie grodzieńskim na Białorusi. Tam miejscowość posiada parafię rzymsko-katolicką, która w krótkim czasie swego istnienia posiada ciekawe zdarzenia zasługujące na jej opisanie.

I. NAZWA MIEJSCOWOŚCI I JEJ DZIEJE

Wieś Kopciowszczyzna położona na drodze z Grodna do Indury, o 12 km od Grodna, posiadała niegdyś unicki kościół parafialny pw. Zaśnięcia NMP. Majątek nosił nazwę Kopciowszczyzna, a wieś Kopciówka. Gminą była Hornica, ale siedziba mieściła się w Kopciówce. Poczta znajdowała się również w Kopciówce. Także parafia i majątek nosiły nazwę Kopciowszczyzna, często używano nazwy Kopciówka, w różnych znaczeniach, a czasami Kopciowszczyzna¹.

Podobnie się sprawy miały, gdy chodziło o korespondencję, czy pisma urzędowe. Nazwy Kopciowszczyzna lub Kopciówka używał komitet budowy kościoła, jak też kuria metropolitalna wileńska oraz dziekan z Grodna.

Dokument powołujący parafię i proboszcza mówi o Kopciówce². W piśmie z dnia 24.07.1936 r. nr P776/36 Kuria zwraca się z zapytaniem do ks. Jana Chrabąszcza, rektora erygowanej parafii o nazwę parafii i miejscowości, w której ma powstać

¹ *Kopciowszczyzna*, w: „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie”, r. 4 1930, nr 21-22, s. 261.

² Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk, dalej BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 24 -25.

kościół i parafia³. W piśmie do Kurii Metropolitalnej w Wilnie w dniu 27.07.1936 nr P815/36 proboszcz ks. Jan Chrabąszcz wyjaśnia: „Miejscowość, w której mam powierzona organizację parafii i budowanie kościoła, nosi nazwę urzędową Kopciowszczyzna. Ziemia, która jest oddana pod kościół w aktach urzędowych i na planie wydanym przez Urząd Ziemski wojewódzki w Białymstoku, oraz w dziale lasów państwowych nosi i nazywa się Kopciowszczyzna. Istnieje majątek na tych samych terenach, a właściwie otaczający ze wszech stron kawałek ziemi wydzielonej pod kościół, który także w Urzędzie Gminnym, w starostwie, a nawet na mapie powiatu Grodzieńskiego nazywa się Kopciowszczyzna. Wreszcie komitet budowy kościoła na jednym z pierwszych swych zebrań, zastanawiając się nad nazwą nowotworzącej się parafii, postanowił nazwać ją Kopciowszczyzna, aby zachować nazwę urzędową terenów i ziem, na których ma być kościół, a co jest zaprotokółowane. Wobec powyższych proszę Prześwietną Kurie o poprawienie z nazwy parafia Kopciówka na parafia «Kopciowszczyzna» jako urzędowa nazwa”⁴.

Po tym liście wszystkie dokumenty przychodzące, jak i wychodzące z parafii oraz księgi parafialne i pieczęcie, a również ulotki mówiące o budowie kościoła używają nazwy: „Archidiecezja Wileńska Kościół Rzymsko-Katolicki pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Kopciowszczyźnie gminy Hornica powiat Grodzieński poczta Kopciówka”. Taki stan trwał do dnia 30.07.1945 r., kiedy to został aresztowany ostatni proboszcz Kopciowszczyzny ks. Wincenty Borsuk, a kościół został zamknięty⁵.

³ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 31-32.

⁴ Tamże, s. 34-35.

⁵ R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988*, Lublin 2004, s. 136-137.

Bardzo ważnym wydarzeniem dla miejscowości i dla mieszkańców Kopciówki, które przeszło do historii, była obecność w nim prezydenta II Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego. To wydarzenie miało miejsce 25.11.1933 r. z okazji otwarcia Domu Ludowego imienia prezydenta Ignacego Mościckiego⁶.

Kopciówka jako miejscowość jest znana od stycznia 1919 r. również z faktu utworzenia organizacji pod nazwą Samoobrony Ziemi Grodzieńskiej stacjonującej w tej miejscowości. Przez dwa tygodnie w Kopciówce, w byłych koszarach przebywało 260 żołnierzy i 22 oficerów. Z czasem ta wojskowa jednostka została wcielona do Dywizji Litewsko-białoruskiej⁷.

Wybuch II wojny światowej, a zwłaszcza zajęcie tych ziem przez Armię Czerwoną, 17.09.1939 r., to okres kilku miesięcznej fali terroru i zastraszania ze strony miejscowych bojówek komunistycznych. Przyszła kolej na planowane akcje, tym razem zorganizowane, przez nowe władze i NKWD. Ostre represje były skierowane przeciw rodzinom byłych uczestników wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., którzy w latach dwudziestych dostali tu nadział ziemi i osiedlili się. Na terenie parafii były takie osady żołnierskie: Kołpaki, Nowosiółki, Lachnówka, Józefówka, Łogi i Piłsudy. W lutym 1940 r. w nocy obstawiano te osady, aby nikt nie uciekł. Wydano rozkaz pakować się, kto stawiał opór lub nie podobał był mordowany na miejscu i w ciągu jednej nocy przestawała istnieć osada, saniami mieszkańców danej osady odwożono do Grodna a stamtąd wagonami bydłęcymi deportowano na Sybir czy do Kazachstanu. Tak w kilka dni deportowano wszystkich osadników z tych osad co należeli do parafii. Była to akcja nader brutalna.

⁶ *Uczucia i myśli wszystkich Polaków podążą do Grodna*, „Dziennik Białostocki”, r. 15: 1933, nr 327, s. 2.

⁷ W. Wejtko, *Samoobrona Litwy i Białorusi*. Wilno 1930, s. 82-83.

Dnia 22.06.1941 r. rozpoczęła się wojna niemiecko – radziecka. Radzieckie jednostki nadgraniczne nie wytrzymały natarcia hitlerowców i w pośpiechu wycofywały się na wschód. W ciągu pierwszego tygodnia walk wojska niemieckie zajęły grodzieńszczyznę⁸.

Kiedy latem 1944 r. ziemie te zostały wyzwolone spod okupacji niemieckiej, 22 lipca tegoż roku doszło do podpisania polsko-radzieckiej umowy o granicy państwowej. Według tego porozumienia całe przedwojenne Kresy Wschodniej Rzeczypospolitej weszły w skład Związku Radzieckiego. Ostatecznie potwierdzenie przebiegu linii granicznej polsko-radzieckiej odbyło się w Jałcie w lutym 1945 r. Kopciowszczyzna znalazła się 17 km na wschód od nowej granicy Polsko-Radzieckiej. Z chwilą wkroczenia armii czerwonej w 1944 r. przestała istnieć parafia, jak i majątek w Kopciowszczyźnie. W miejsce gminy Hornica z siedzibą w Kopciówce powstał Сельский Совет „Sielski Sowiet” i wszystko otrzymało nazwę rosyjską – Коптевка (Koptiewka).

II. POWSTANIE PARAFII I KOŚCIOŁA

Przy prowadzeniu działalności duszpasterskiej ważną rolę pełni kościół jako budynek. W nim głównie tętni życie sakramentalne wiernych. Tu właśnie przez chrzest Kościół powiększa się o nowych członków, wierni korzystają z posługi sakramentu pokuty, uczestniczą w Eucharystii. W listopadzie 1930 r. w Wiadomościach Archidiecezji Wileńskiej czytamy „Wieś Kopciowszczyzna (a nie Kopciówka), położona na drodze z Grodna do Indury, o 12 km od Grodna, posiadała niegdyś Kościół unicki pod wezwaniem Zaśnięcia NMP. Po krwawej

⁸ *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*, Mińsk 1996, t. 3, s. 139.

kasacie Unii Kościół został przerobiony na cerkiew, a wierni «gwałtem» zapisani na «prawosławie». Katolicy łacińskiego obrządku należeli do parafii Zaniemieńskiej OO. Franciszkanów w Grodnie, mając do najbliższego kościoła przeszło 12 km drogi. Już dawno myślano o budowie Kościoła w Kopciowszczyźnie. Zaledwie jednak w tym roku (1930 r.), w miesiącu wrześniu, zawiązał się Komitet z o. Edmundem Duliakiem, gwardianem, jako prezesem, na czele. Kościół ma stanąć pw. «Matki Boskiej Królowej Polski»⁹.

Natomiast dnia 17.02.1936 r. nr 1136 w piśmie: Do Jego Ekscelencji arcybiskupa metropolity Romualda Jałbrzykowskiego w Wilnie, Komitet Budowy Kościoła rzymsko-katolickiego w Kopciówce, gm. Hornica, powiat grodzieński, pw. św. Józefa przekłada protokół Walnego Zgromadzenia członków założycieli oraz protokół pierwszego posiedzenia organizacyjnego z prośbą o zatwierdzenie Komitetu Budowy Kościoła w Kopciówce. Przewodniczącym Walnego Zgromadzenia dziekan Ignacy Olszański¹⁰.

Dnia 19.08.1936 r. nr 40/36 Prezes Komitetu ks. Jan Chrałaszcz kieruje do metropolity wileńskiego pismo od Komitetu Budowy Kościoła Parafialnego pw. Najświętszej Maryi Panny w Kopciowszczyźnie gm. Hornica powiatu grodzieńskiego¹¹. Pismo z dnia 22.12.1936 r. nr 45/36 i następane pisma do Prześwietnej Kurii Metropolitalnej w Wilnie są kierowane od „Proboszcza Kościoła Wniebowzięcia NMP w Kopciowszczyźnie” i poniżej pisma znajduje się okrągła pieczęć – kościół parafialny Wniebowzięcia NMP w Kopciowszczyźnie¹².

⁹ *Kopciowszczyzna*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie”, r. 4: 1930, nr 21-22, s. 261.

¹⁰ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 15.

¹¹ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 47.

¹² Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie, dalej LPAHW, sygn. F. 694, ap. 5, b. 2219, s. 3.

Historia kościoła była następująca. W dniu 02.06.1930 r. w lokalu Urzędu gminy Hornica w Kopciówce na 18 posiedzeniu Rady Gminnej Hornica powiatu grodzieńskiego, któremu przewodniczył wójt gminy Michał Łomaszewicz, było 12 radnych oraz starosta Powiatu Grodzieńskiego Zygmunt Robakiewicz. W punkcie 3 posiedzenia Rady Gminnej – Budowa kościoła Katolickiego w Kopciówce możemy przeczytać: „Po zreformowaniu sprawy budowy Kościoła Katolickiego w Kopciówce przez radnego gminy p. O’ Brien de Lacy Maurycego, w której to sprawie zabierali głos: Ks. Gwardian Dulik, proboszcz kościoła OO. Franciszkanów w Grodnie, Starosta Powiatu Grodzieńskiego p. Zygmunt Robakiewicz, sekretarz gminy p. Władysław Pawłowski i radni gminy p. Józef Wieszchowski, Jan Popucewicz i Grzegorz Ciereszko, Rada Gminna podjęła jednogłośnie następującą uchwałę nr 86”¹³.

„Rada Gminna biorąc pod uwagę, że ludność katolicka na terenie gminy Hornickiej, która stanowi 65% ludności całej gminy nie posiada Kościoła Katolickiego, a chcąc pomodlić się bądź załatwić inną czynność wchodzącą w zakres Kościoła, zmuszona jest udać się do swych parafii, które oddalone są od niektórych miejscowości tutejszej gminy do 16 kilometrów nawet. Postanawia Kościół Katolicki we wsi Kopciówka wybudować i w tym celu powołuję do życia Komitet Budowy Kościoła Katolickiego w Kopciówce w składzie:

1. ks. Gwardiana Dulika, proboszcza O.O. Franciszkanów w Grodnie
2. Maurycego O’ Brien de Lacy, obywatela ziemskiego,
3. Michała Łomaszewicza, wójta gminy,
4. Władysława Pawłowskiego, sekretarza gminy
5. i 6. Jana Korowczyka i Michała Kowalewskiego rolników z prawem dołączenia więcej członków, zadaniem którego

¹³ Archiwum Parafialne w Kopciówce, dalej APK, Teczka nr 3.

będzie załatwienie u odnośnych czynników wszystkich formalności związanych z budową Kościoła i utworzenie parafii, a następnie o jak najszybsze zrealizowanie powyższego poczynania”¹⁴.

W piśmie z dnia 10.09.1930 r. do Kurii Metropolitarnej w Wilnie czytamy: „Komitet Budowy Kościoła w Kopciówce, załączając wyciąg z protokołu Rady Gminy Hornickiej powiatu Grodzieńskiego zwraca się do Kurii Metropolitarnej z zapytaniem w jakiej kolejności i jak ma przystąpić do realizowania tego wielkiego dzieła zapoczątkowanego przez Radę Gminną Hornicką.

Komitet zaznacza i w myśl wskazówek udzielonych przy osobistym widzeniu przez Jego Ekscelencję Arcybiskupa członkowi Komitetu p. Maurycemu O’Brien de Lacy, komitet już zwrócił się do Okręgowego Urzędu Ziemskiego z prośbą o nadział ziemi dla przyszłej parafii z gruntów będących w posiadaniu Okręgowego Urzędu Ziemskiego”¹⁵.

Gmina przesłała wyciąg protokołu za pośrednictwem Wydziału Powiatowego do Pana Wojewody. Wnioski w tej sprawie przesłano również do Kurii Metropolitarnej. W imieniu Komitetu dokument podpisali o. Edmund Dulik i Maurycy O’Brien de Lacy. Natomiast w protokole posiedzenia Komitetu Budowy Kościoła Katolickiego w Kopciówce gmina pow. Grodzieńskiego odbytego w dniu 25 października 1930 r. w lokalu Urzędu gminy Hornica w Kopciówce obecni byli członkowie Komitetu:

o. gwardian Edmund Dulik, proboszcz parafii franciszkanów w Grodnie, Maurycy O’Brien de Lacy, prezydent Grodna, Michał Łomaszewicz, wójt gminy Hornica, Władysław Pawłowski,

¹⁴ Państwowe Archiwum Województwa Grodzieńskiego w Grodnie, dalej PAWG, sygn. F. 89, op. 1, ed. 160, s. 8; BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 4.

¹⁵ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 3.

sekretarz gminy Hornica, Stanisław Chrzanowski, nauczyciel z Kopciówki oraz dziesięciu innych członków.

Po stwierdzeniu prawomocności przewodniczący o godz. 17⁰⁰ otwiera posiedzenie z następującym, porządkiem dziennym: wybór i upoważnienie 2-ch członków Komitetu do występowania w Urzędzie Ziemskim w Grodnie w sprawie nabycia gruntu pod budowę Kościoła w Kopciówce.

Ponadto uchwalono: nabycie gruntu pod budowę Kościoła w Kopciówce¹⁶.

W piśmie do Wójta Gminy Hornica z 14.11.1930 r. Powiatowy Urząd Ziemski w Grodnie prosił o powiadomienie, kto w imieniu Komitetu budowy Kościoła ma występować przed Urzędem Ziemskim w sprawie nabycia gruntów pod budowę kościoła w Kopciówce oraz o nadesłanie w tej sprawie uchwały Komitetu¹⁷.

Komitetu budowy kościoła w odpowiedzi na powyższe pismo upoważnił: o. gwardiana Edmunda Dulika, proboszcza franciszkanów w Grodnie oraz O'Briena de Lacy Maurycego, prezydenta Grodna do nabywania gruntu pod budowę¹⁸.

Powiatowy Urząd Ziemski w Grodnie komunikuje pełnomocników Komitetu budowy kościoła w Kopciówce, że pod budowę kościoła zarezerwował dz. Nr 22 o obszarze 4,50 ha. Warunki nabycia tej działki są następujące: wysokość szacunkowa działki z drzewostanem znajdującym się na działce wynosi zł. 2514 gr. 96 przy nabyciu należy wpłacić zadatek wysokości 25% wartości działki czyli 634,96 (w zaokrągleniu), koszt hipoteczny zł 60, opłaty stemplowe zł 27,72 i opłaty na rzecz Sejmiku powiatowego zł 12,60, razem zł 735 gr. 28. Reszta należności może być rozłożona na wypłatę do 5 lat.

¹⁶ PAWG, sygn. F. 89, op. 161, nr 1, s. 99.

¹⁷ PAWG, sygn. F. 89, op. 161, nr 1, s. 98 - 98v.

¹⁸ PAWG, sygn. F. 89, op. 161, nr 1, s. 98.

Prawo do uiszczenia należności z tytułem nabycia działki nr 22 w terminie do dnia 2.12.1930 r¹⁹.

Dnia 3.12.1930 r. Komitet Budowy Kościoła Katolickiego w Kopciówce w piśmie do Pana Prezesa Nowogródzkiego Okręgu Urzędu Ziemskiego w Grodnie pisze, że Powiatowy Urząd Ziemski zawiadomił 27.11.1930 r., że pod budowę kościoła rzymsko-katolickiego w Kopciówce, zarejestrował działkę nr 22 o obszarze 4,50 ha z gruntów państwowych w Kopciówce.

„Wobec tego, że zainicjowaliśmy budowę Kościoła z dobrowolnych ofiar, że przydzielona nam działka gruntu o obszarze 4,5 ha, na zasadzie konkordatu jest niewystarczająca (dla utworzenia parafii winno być 16 ha) przeto zmuszeni będziemy brakującą ilość dokupić od osoby prywatnej za gotówkę, i wobec tego znajdujemy się w bardzo krytycznym położeniu materialnym, uprzejmie prosimy Pana Prezesa ze względu na cel na jaki ten grunt chcemy dostać, o łaskawą zmianę decyzji Powiatowego Urzędu Ziemskiego i przydzielenie nam wzmiankowej działki bezpłatnie”²⁰.

Komitet Kościelny powoływał się na rozparcelowaną ziemię majątku państwowego w Kopciówce na mocy art. 68 i 58 Ustawy z dnia 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. R.P. z 1926 r., Nr 1, poz. 1) oraz § 115 rozporządzenia Ministra Reform Rolnych z dnia 7 grudnia 1926 r., która w przeszłości należała do parafii unickiej w Kopciówce. Państwowy Urząd Ziemski przesyła do Komitetu Budowy kościoła w Kopciówce 12.01.1931 r. komunikuje, że żadnych danych stwierdzających, że ziemia majątku w Kopciówce należała do Kościoła w aktach tutejszego Urzędu nie ma²¹.

¹⁹ PAWG, sygn. F. 89, op. 161, nr 1, s. 97.

²⁰ PAWG, sygn. F. 89, op. 164, nr 1, s. 3.

²¹ PAWG, sygn. F. 89, op. 164, nr 1, s. 6

Czy w końcu Komitet zapłacił Państwowemu Urzędowi Ziemskiemu w Grodnie za działkę pod budowę Kościoła 25 14 zł 96 gr. trudno ustalić, w archiwach nie ma na ten temat potwierdzenia, chociaż w dalszych dokumentach czytamy: „parafianie powołują się, że plac pod kościół, pod cmentarz i ziemię pod beneficjum mają”. W 1931 r. dość dużo kamienia zwieziono oraz plan nowego kościoła inżynier powiatowy sporządził. I na tym stanęło, cały zapał i entuzjazm parafii się skończył, a Komitet też nie wykazywał żadnej żywotności.

Przełomowym momentem była skarga mieszkańców Kopciówki i sąsiednich wiosek napisana przez Marię Wojciechowicz 16.11.1935 r. do: abp Romualda Jałbrzykowskiego w Wilnie, prowincjała franciszkanów w Krakowie oraz do Nuncjusza Apostolskiego w Warszawie. Skarga dotyczyła zaniedbywania obowiązków duszpasterskich przez franciszkanów grodzieńskich nad wioskami oddalonymi od miasta, a należącymi do parafii franciszkańskiej²². Nuncjatura zwróciła się do kurii metropolitalnej w Wilnie o zbadanie tej skargi²³. Kuria natomiast poleciła na miejscu zbadać sprawę dziekanowi grodzieńskiemu ks. Ignacemu Olszańskiemu. Dziekan w piśmie do kurii z dnia 20.12.1935 r. nr 1847 napisał, że udał się do Kopciówki i tam na miejscu zbadał całą sprawę. Stwierdził, że podobne pismo wysłano do prowincjała franciszkanów i zostało ono podpisane przez wielu katolików z przyległych wsi do Kopciówki. Co do zarzutów stawianych franciszkanom stwierdził, że franciszkanie nie posiadając środka transportu, nie są w stanie dojeżdżać do oddalonych szkół na religię i przyjeżdżać odprawiać Mszy św. w Kopciówce. Co do innych zarzutów to były one nieco naciągnięte²⁴.

²² PAWG, sygn. F. 89, op. 164, nr 1, s. 10.

²³ PAWG, sygn. F. 89, op. 164, nr 1, s. 31.

²⁴ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 12-12v.

W związku z przyjazdem dziekana z Grodna zebrano się sporo ludzi z okolic i Kopciówki i wszyscy wypowiedzieli się za budową kościoła i utworzeniem samodzielnej parafii w Kopciówce. Zaproponowano, że do nowej parafii mogłyby należeć wsie z parafii franciszkańskich: Kopciówka, Ćwiklicze, Byczki, Grzywki, Łajgobole, Nowiki, Połotkowo, Kamionka, Brosty natomiast z parafii Kwasowskiej: Żukewicze wieś i Kolonia, Żylicze, Sławicze i z parafii Indurskiej: Słomianka. Ilość ludności katolickiej w tych wsiach liczyła około 3000 wierznych. Plac pod kościół $\frac{3}{4}$ ha już istniał, a pod cmentarz i beneficjum były 4,5 ha ziemi. Od kilku lat istnieje komitet, który miał się zająć budową kościoła, lecz niestety nie wykazywał żywotności. Plan nowego kościoła inżynier powiatowy Stanisław Grochowski sporządził. Kamieni dużo, zwieziono na placu. Gmina w swym budżecie miała przeznaczona na budowę Kościoła 500 zł, lecz suma ta została wykorzystana na spłatę długów gminnych. Na razie więc nie było gdzie odprawić Mszy św. Toteż ustalono by gwardian razem z sekretarzem gminy Kwiatkowskim zajęli się „ożywieniem” obecnego Komitetu lub w porozumieniu z nim zorganizowali nowy bardziej żywotny i uzyskali zatwierdzenie przez metropolitę wileńskiego. Zaraz na wiosnę postawiono prowizoryczną kaplicę, do której miał przyjeżdżać autobusem jeden z ojców franciszkanów na Mszę św., a gmina zagwarantowała odwiezienie go z powrotem do Grodna. Po zbudowaniu kaplicy miano przystąpić do budowy kościoła. Na terenie wymienionych wsi istniały szkoły w których planowano katechizację: w Kopciówce – 6, Grzywkach – 4, Łajgobolach – 4, Nowikach – 2 i Sławiczach – 2 godziny religii

We wszystkich tych szkołach franciszkanie nie prowadzili religii z braku środka lokomocji. Przełożony klasztoru miał porozmawiać z rodzicami dzieci z tych szkół odnośnie zapewnienia środków dojazdu. Po zbudowaniu kaplicy najlepiej byłoby

dla dobra dusz wiernych mieć w Kopciówce dobrego duszpa-sterza, który zajął by się budową Kościoła, szkołami i na pew-
no miałby zapewnione utrzymanie.

W dalszym sprawozdaniu dziekan grodzieński ks. Ignacy Olszański pisał: „stan dzisiejszy nie jest dobry i katolicy czują się zaniedbani, bo trudno by co niedzielę i święto wszyscy mogli iść na nabożeństwo do Indury lub Grodna 12 kilometrów. Ksiądz w Kopciówce jest bardzo potrzebny jak najprędzej, bo miejscowa cerkiew i właściciel prawosławnego miejscowego majątku w wielu wypadkach ujemnie oddziałują na katoli-
ków. Dzieci szkolne zaś bez Kościoła i księdza wychowywane nie roją dobrej nadziei na przyszłość”²⁵.

Ustalono w czasie jego wizyty również, że w styczniu odbę-
dzie się zebranie w sprawie budowy kościoła. Pierwsze zebra-
nie organizacyjne członków Komitetu Budowy Kościoła w Kopciówce, odbyło się w dniu 30.01.1936 r. w lokalu Zarzą-
du Gminy Hornica w Kopciówce. Dnia 17.02.1936 r. Komitet Budowy Kościoła rzymsko-katolickiego pw. św. Józefa w Kop-
ciówce przedłożył protokół Walnego Zebrania członków zało-
życieli, oraz protokół pierwszego posiedzenia organizacyjnego z prośbą o zatwierdzenie Komitetu Budowy Kościoła w Kop-
ciówce²⁶.

Natomiast w ulotce Komitetu budowy oraz cegiełce na bu-
dowę Kościoła do dnia dzisiejszego przechowane w wielu pa-
rafiach, czytamy tam: dnia 26.04.1936 r. abp Romuald Jałbrzy-
kowski osobiście poświęcił plac pod budowę Kościoła udzielając na trud budowy błogosławieństwa. Mieszkańcy twierdzą, że kościół miał być budowany za urzędem gminy za obecną szkołą w miejscu, gdzie obecnie znajduje się dom na-
uczycielski. Tam w 1931 r. już zaczęto zwozić kamienie, ale

²⁵ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 10-10v.

²⁶ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 15.

gdy do Kopciówki przyjechał ks. wikary z parafii farnej w Grodnie ks. Jan Chrabąszcz nie będąc jeszcze proboszczem zarządził, aby kościół był wybudowany jakieś 1 km od gminy na południe na wzgórzu. I tu ostatecznie poświęcono plac pod budowę Kościoła i pod cmentarz²⁷.

Dziekan grodzieński w piśmie do abp metropolity wileńskiego z dnia 10.06.1936 r. nr 1116 przysłał wykaz miejscowości, które według Komitetu budowy kościoła miały wejść w skład projektowanej parafii rzymsko-katolickiej w Kopciówce²⁸. W dalszej części pisma dziekana można przeczytać: „Jednocześnie najpokorniej proszę o erygowanie parafii w Kopciówce, i oficjalne potwierdzenie nominacji na proboszcza tej parafii ks. Jana Chrabąszcza, gdyż komitet bez opieki księdza nie jest w stanie w szybkim tempie wykonać swego zadania”²⁹.

Dnia 04.07.1936 r. metropolita wileński kieruje pismo do ks. Jana Chrabąszcza w Grodnie następującej treści: „Niniejszym polecam Wielebnemu Księdzu zorganizować parafię w Kopciówce Dekanatu Grodzieńskiego, oraz udzielam uprawnień proboszczowskich odnośnie do mieszkańców następujących miejscowości: wieś Byczki; wieś Brzosty, wieś Ćwiklicze, wieś Olszanka Mała, wieś Połotkowo, oś. Łogi, wieś Kopciówka, maj. Kopciowszczyzna, wieś Gibulicze, wieś Korzeniewiczze, wieś Kołpaki, wieś Grzywki, wieś Hornica, maj. Hornica, kol. Żukiewiczze, wieś Żylicze, wieś Słomianka, wieś Putno, fol. i oś. Nowosiółki, fol. Dziemitkowo-Małe, wieś Dojlidki, wieś Łajgobole, wieś Nowiki, wieś Kamionka. Mieszkańcy innych miejscowości, o ile zachcieliby należeć do tworzącej się parafii w Kopciówce, powinni złożyć podanie

²⁷ APK, Teczka nr 1.

²⁸ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 22.

²⁹ Tamże.

o zaliczenie ich do tej parafii³⁰. Oprócz ks. Jana Chrabąszcza pismo tej treści otrzymali dziekan w Grodnie, proboszcz parafii franciszkańskiej w Grodnie, proboszcz w Kwasówce, proboszcz w Indurze i proboszcz w Kuźnicy.

W dniu 05.07.1936 r. została erygowana nowa parafia rzymsko-katolicka w Kopciówce. Dnia 10.07.1936 r. rozpoczęto kopanie fundamentów pod kościół, a 16.08.1936 r. rozpoczęto budowę plebani. Na czasową kaplicę i mieszkanie dla ks. proboszcza oraz kancelarię zaadaptowano w Kopciówce Dom Ludowy im. Ignacego Mościckiego wybudowany w 1933 r.³¹

W piśmie ks. Ignacego Olszańskiego - dziekana grodzieńskiego do kurii wileńskiej z dnia 02.10.1936 r. czytamy: „W Kopciowszczyźnie życie religijne coraz bardziej potęguje się. Kaplica urządzona w sali dosyć dużej domu ludowego, za ołtarzem zakrystia. W tym domu ks. proboszcz ma mieszkanie, składające się z dużego pokoju przegrodzonego na dwie części, z których w jednej mieści się gabinet, a w drugiej sypialnia. Obok zaś oddzielny pokój przeznaczony na kuchnię. Na nabożeństwa w święta i niedzielę przychodzi do tysiąca osób³².”

Na terenie budowy powstała „istna fabryka”. Fundamenty pod kościół jeden metr założono, a pod plebanię fundamenty, cokolwiek skończono i przystąpiono do murowania ścian. Piwnica i studnia była już gotowa. Plebania miała być przed zimą pokryta, a kościół chcą pokryć na przyszlą jesień. We wsi Ćwiklicze o półtora kilometra od Kopciowszczyzny na drodze do Kamionki, założono cegielnię i już wypalono trzeci piec cegły. Jak widać i Komitet i ks. Proboszcz gorliwie przystąpili do

³⁰ Archiwum OO. Franciszkanów w Krakowie, dalej AFK, *Grodno 1919-1939*, sygn. D-II-20, nr 0-437136.

³¹ APK, Teczka nr 1.

³² BLAN, sygn. F. 318-21358, nr 1716, s. 58.

pracy. Silny ośrodek życia katolickiego wśród 60% prawosławnych był tu bardzo potrzebny³³.

W piśmie z dnia 20.12.1937 r. nr 189/37 do arcybiskupa metropolity wileńskiego ks. Jan Chrabąszcz pisze: „Dnia 5 lipca 1936 r. została mi powierzona organizacja nowej parafii w Kopciowszczyźnie koło Grodna. Do pracy zabrałem się prawie natychmiast i przy pomocy ofiarności parafian oraz ludzi dobrej woli, w dniu dzisiejszym parafia Kopciowszczyzna ma już zbudowaną murowaną, zamieszkałą i prawie zupełnie wykończoną plebanię o wymiarach 21m x 12m z dwoma salkami na górze. O ile chodzi o kościół, to tutaj zbudowano już fundament pod całość świątyni, zaś z cegły wykonano samo prezbiterium, obydwie zakrystie nakryto prowizorycznym dachem, oraz sam środek przyszej świątyni przedłużono na 10 metrów tworząc w ten sposób kaplicę – kościół o wymiarach 19,5m x 7,5 m plus zakrystia dla ludzi. Dnia 7 listopada 1937 r. poświęcono kamień węgielny, fundamenty i ten zaczątek kościoła, przenosząc równocześnie nabożeństwo do swojego już własnego i bardziej odpowiedniego niż przedtem kościoła. Ponadto nadmienić należy, że na placu kościelnym zbudowano studnię, zaopatrując ją w pompę, na zimę zalano 15 tonowy wagon wapna, przygotowano drzewo na wierzch i wieże kościelną oraz zakupiono i zwieziono na plac budowy cegłę potrzebną do wykończenia samego kościoła w sumie przeszło 300 tysięcy. Reasumując to wszystko i czas w jakim tego wszystkiego dokonano, należy stwierdzić, że ogół parafian wkłada dużo swej pracy oraz wysiłku przy wznoszeniu kościoła w Kopciowszczyźnie ludzi”³⁴.

W piśmie z 24.11.1938 r. kanclerza Kurii do proboszcza w Kopciowszczyźnie donosi, iż ordynariusz wileński zezwolił

³³ Tamże.

³⁴ Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie, dalej LPAHW, F. 694, ap. 5, b. 2219, s. 1.

proboszczowi na wejście jako członek do rady gromadzkiej i rady gminnej w czasie obecnych wyborów do samorządu³⁵.

W piśmie z dnia 04.02.1939 r. nr 105 do arcybiskupa metropolity wileńskiego ks. Jan Chrabąszcz pisze: „Przy tworzeniu nowej parafii w Kopciowszczyźnie w ubiegłym roku obok lepszego scementowania się ludności parafii, w sprawach budowlanych również posunięto się naprzód i tak: zupełnie wykończono plebanię murowaną, ogrodzono cmentarz grzebalny, doprowadzono mury kościoła aż do dachu oraz nagromadzono materiałów do całkowitego wykończenia świątyni, jak cegły na sklepienie, wapna, drzewa na wiązania dachowe i dachówki na dach. Ponadto wykończono dwie dobudówki kościelne i postawiono żelbetonowe filary wewnątrz kościoła”³⁶.

Z powodu powołania na kapelana Wojska Polskiego ks. proboszcza Jana Chrabąszcza, i wybuch II wojny światowej spowodował przerwanie prac przy budowie kościoła. Pozostali następcy ks. Jana prowadzili jedynie prace duszpasterskie w parafii na miarę możliwości.

Dnia 20.09.1944 r. utworzono obwód (województwo) grodzieńskie. Parafia Kopciówka znalazła się 10 km na wschód od nowej linii granicznej³⁷.

1. Uposażenie parafii

Nowo powstała parafia aby mogła funkcjonować musiała mieć swoje wyposażenie. Dnia 07.07.1936 r. ks. Jan otrzymał dla kościoła parafialnego w Kopciowszczyźnie z kurii metropolitalnej: mały kielich z pateną, puszkę, komplet na oleje św.,

³⁵ BLAN, sygn. F. 318-19059, nr 0-654/38, s. 26.

³⁶ LPAHW, sygn. F. 694 ap. 5b 2218, s. 1.

³⁷ *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*, t. 3, s. 139.

dwa stare dywany, dwie palki, trzy korporały, cztery puryfikaterze, albę, sukienkę na puszkę, bursę do chorych, korporał, puryfikaterz, dwa obrusy na ołtarz, ręczniczek, cztery ornaty fioletowy, biały, zielony, czerwony, czarny, kapę zieloną³⁸.

Parafia farna w Grodnie ofiarowała stacje Drogi Krzyżowej na blasze z XVIII w., które wisiały w farze, ale zastąpiono je figurami a te przekazano dla parafii. Kościół chociaż był w budowie to parafianie twierdzą że posiadał wszystko: trzy ołtarze, 2 konfesjonały, chorągwie, był chór i na nim była fisharmonia dziesięciogłosowa, piękna figura Matki Bożej, dzwon i co było potrzebne księdzu było w zakrystii. Po aresztowaniu ks. Borsuka kościół stał niewykończony zamknięty.

W 1939 r. oprócz budującego się kościoła parafia posiadała nowo wybudowaną plebanię oraz nowe zabudowania gospodarcze. W 1930 r. przydzielono 4,5 ha ziemi. Odpłatnie czy w dzierżawę trudno się połapać. Dalej w tym piśmie komitet budowy pisze, że na zasadzie Konkordatu jest to niewystarczająco, dla utworzenie parafii winno być 16 ha³⁹.

W piśmie z 04.02.1939 r. nr 105 do arcybiskupa metropolity wileńskiego ks. proboszcza napisano, że nowo tworząca się parafia nie posiada żadnego beneficjum, oprócz 4,3 ha górek (kościół stoi na wzniesieniu) i że zaistniała możliwość zdobycia takowego dla parafii, ponieważ w majątku Kopciowszczyzna folwark Eliz-Pole ma być parcelowany. I parafia zamierza nabyć 20 ha i prosi o poparcie tej sprawy arcybiskupa⁴⁰. Ale sytuacja II wojny światowej chyba pokrzyżowała te plany, i parafia nie nabyła tej ziemi, brak dokumentów.

³⁸ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 28.

³⁹ PAWG, sygn.F. 89, op. 1, ed. 164, s. 3.

⁴⁰ LPAHW, sygn. F. 694, ap 5, b. 2218, s. 1.

2. Miejscowości należące do parafii

Na mapie Jana Jakubowskiego „Powiat Grodzieński w XVI” już znaleźć można większość wsi, które dziś należą do parafii Kopciowszczyzna. Należy zaznaczyć, że niektóre wsie później otrzymały inną nazwę, a mianowicie: Bereh – to późniejsze Sławicze, Bobynicze to Kołpaki, Sienklicze to Ćwiklicze, Hancewicze to Łajgebole, Koreniewicze to Karaniewicze, Suszczewo to Żylicze, Suchmieniewicze to Suchmienienie⁴¹.

Na podstawie zachowanych metryk chrzcielnych z kościoła franciszkańskiego z przełomu XVII i XVIII w. można stwierdzić, że w latach 1697-1715 chrzczono między innymi z wiosek: Ćwiklicze, Hornica, Kamionka, Kołpaki, Nowosiółki, Olszanka, Połotkowo. Do parafii OO. Franciszkanów w Grodnie w 1744 r. należały następujące miejscowości: Gallowicze, Pyszki, Adamowicze, Mickiewicze, Sołtowy, Koniuchi, Bohatry, Łubno, Trycze, Baranowicze, Tarusowszczyzna, Łososna, Puszkarze, Nahumowicze, Czechowszczyzna, Kielbusin, Skomoroszki, Korobczyce, Gniewinszczyzna, Bokuny, Nitmieksze, Łaygobole, Kamionka, Olszanka, Cwiklicze, Kopciowszczyzna, Gibulicze, Połotkowo, Suchminie, Hornica, Małachowicze, Gnoynica, Koszewniki⁴². Natomiast w księdze metryk chrzcielnych z 1705 r., spotykać można nowe miejscowości jak: wieś Byczki oraz Olszankę podzieloną na Małą i Wielką⁴³.

⁴¹ Polska Akademia Umiejętności, Prace Komisji Atlasu Historycznego Polski, Zeszyt 3. Kraków 1935, s. 110.

⁴² *Synodus Dioecisana Vlnensis ab Illustrissimo, Excellentissimo ac Reverendissimo Domino D. Michaele Joanne Zienkowicz Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Vlnensi in Ecclesia Cathedrali Sua, Anno Dni MDCCXLIV. Diebus 10. 11. 12. M. Febr: celebrata. Typis Mandata Vilnae Sacr: Reg: Majestatis Academ: Soc: Jesu. Wilno 1744.*

⁴³ Aarchiwum OO. Franciszkanów w Grodnie, dalej AFG, *Księga chrztów parafii ZaniemskiejOO. Franciszkanów 1705-1715*, b. sygn.

Tabela 1. Wykaz miejscowości, mających wejść w skład planowanej parafii rzymsko-katolickiej w Kopciówce 10.06.1936 r.

L.p.	Nazwa miejscowości i gminy	Ilość wiernych w miejscowości	Odległość do Kopciówki w km	Obecna parafia i odległość w km	
				Nazwa parafii	Odległość
1	Wieś Byczki – gm. Hornica	154	2	Franciszkanie	14
2.	Wieś Brzosty	63	5,5	-/-	9
3.	Wieś Cwiklicze	252	1,5	-/-	15
4.	Wieś Olszanka Mała	131	5	-/-	7
5.	Wieś Połotkowo	146	3	-/-	10
6.	Osada Łogi	26	6,5	-/-	8
7.	Wieś Kopciówka	186	0,2	-/-	13
8.	Majątek. Kopciowszczyzna	17	0,2	-/-	12,6
9.	Osada Łozy	10	0,5	-/-	12
10.	Wieś Gibulicze	262	5,5	-/-	7,5
11.	Wieś Korzeniewiczze	5	4	Kwasówka	8,5
12.	Wieś Kołpaki	37	5	-/-	6,5
13.	Wieś Grzywki	54	4	Franciszkanie	8
14.	Wieś Hornica	39	5	-/-	10
15.	Majątek Hornica	5	4,5	-/-	10
16.	Wieś Żukiewiczze	316	8	Kwasówka	9
17.	Kolonia Żukiewiczze	61	7	-/-	10
18.	Wieś Poniemuń	101	8	-/-	9
19.	Osada Poniemuń	39	9	-/-	8
20.	Wies Kowalce	71	10	-/-	11
21.	Wieś Sławicze	143	10	-/-	11,5
22.	Wieś Żylicze	177	11	-/-	13
23.	Wieś Słomianka	263	5	Indura	9,5
24.	Wieś Putne	222	6,5	-/-	8
25.	Folwark i osada Nowosiółki, gm. Indura	105	4,5	-/-	7
26.	Folwark Dziemitkowo-Małe, gm. Kuźnica	20	7,5	Kuźnica	9
27.	Wieś Dojlidki	180	6	-/-	9,5
28.	Wieś Łajgobole	120	3,5	Franciszkanie	12
29.	Wieś Nowiki	80	4	-/-	13
30.	Wieś Kamionka	503	4,75	-/-	12,5

Źródło: BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 24.

Nowa parafia w wyżej przedstawionym projekcie topograficznym posiadała by 3788 wiernych. Na podstawie wyżej ukazanej tabeli widzimy, że odległość do kościoła parafialnego mocno się zmniejszyła, a we wszystkich znacznie. Postanie zatem nowej parafii w Kopciowszczyźnie było umotywowanej dużą odległością do kościoła parafialnego.

W piśmie z dnia 10.06.1936 r. do metropolity w Wilnie, dziekan grodzieński pisze: „w załączonym wykazie miejscowości mających wejść, według życzenia Komitetu Budowy Kościoła w Kopciówce do parafii Kopciowskiej ze swej strony wyraża opinię, że dla uniknięcia ewentualnych możliwości agitacji wśród niechętnych jest rzeczą wskazaną nie włączać do przyszłej parafii Kopciowskiej miejscowości należących obecnie do parafii Kwasowskiej, a mianowicie wieś Żukiewiczze, wieś i osadę Poniemuń, wieś Kowalce i Sławicze. Jednocześnie proszą o erygowanie parafii w Kopciówce i oficjalne potwierdzenie nominacji na proboszcza ks. Jana Chrabąszcza”⁴⁴.

W piśmie z 04.07.1936 r. arcybiskup metropolita Wileński do ks. Jana Chrabąszcza pisze: „Niniejszym polecam Wielebnemu Księdzu zorganizować parafię w Kopciówce, Dekanatu Grodzieńskiego, oraz udzielać uprawnień proboszczowskich odnośnie do mieszkańców następujących miejscowości: wieś Byczki, wieś Brzosty, wieś Cwiklicze, wieś Olszanka Mała, wieś Połotkowo, os. Łogi, wieś Kopciówka, maj. Kopciowszczyzna, os. Łozy, wieś Gibulicze, wieś Korzeniewiczze, wieś Kołpaki, wieś Grzywki, wieś Hornica majątek Hornica, kol. Żukiewiczze, wieś Żylicze, wieś Słomianka, wieś Putno, fol. i os. Nowosiółki, wieś Kamionka, fol. Dziemitkowo – Małe, wieś Dojlidki, wieś Łajgebole, wieś Nowiki. Mieszkańcy innych miejscowości o ile chcieli należeć do tworzącej się parafii w Kopciówce, powinni złożyć podanie o zaliczenie ich do tej

⁴⁴ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 22, 59.

parafii. Pismo tej samej treści (kopię) otrzymali również: Ksiądz Dziekan w Grodnie, Proboszcz par. Franciszkańskiej w Grodnie, Proboszcz w Kwasówce, Proboszcz w Indurze, Proboszcz w Kuźnicy⁴⁵.

Ks. Jan Chrabąszcz w piśmie do metropolity pisze że „w przesłanym wykazie miejscowości mających wejść w skład parafii rzymsko-katolickiej w Kopciowszczyźnie, zaszyły z winy Komitetu niedokładności, a mianowicie: Opuszczona została w wykazie osada wojskowa Lachnówka, która powstała z gruntów wsi Mała Olszanka i tworzy jednostkę administracyjną w jednym. Osada wojskowa Lachnówka dotychczas należała do parafii franciszkanów w Grodnie. Przy wsi Kołpaki opuszczona została kolonia i osada wojskowa Kołpaki, które tworzą również jedną jednostkę administracyjną. Miejscowości te dotychczas należały do parafii rzymsko-katolickiej w Kwasówce. Przy majątku Dziemtkowo Małe zostały opuszczone miejscowości: kol. Todorkowce i kol. Murowszczyzna, które powstały z jednego majątku Dziemtkowo Małe, tworzą jedną jednostkę administracyjną. Miejscowości te dotychczas należały: Todorkowce i Dziemtkowo Małe do parafii rzymsko-katolickiej w Kuźnicy natomiast kol. Murowszczyzna częściowo do parafii w Indurze, częściowo do Kuźnicy. Zawiadomijąc o powyższym, Komitet Budowy Kościoła prosił o usankcjonowanie przynależności tych miejscowości do parafii Kopciowszczyzna⁴⁶.

Dziekan przesyła również odrębnie wyrysowany plan parafii Kopciowszczyzna, na planie tym zaznaczono wszystkie wioski i osady oraz, która część nowopowstałej parafii należała do poszczególnej parafii. Z parafii kuźnickiej – 461 osób, z parafii indurskiej – 644 osób, z parafii franciszkańskiej – 1875

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 47.

osób i z parafii kwasówskiej – 934 osób. Obok planu znajdował się wykaz wsi, miejscowości i katolików parafii w Kopciowszczyźnie:⁴⁷

Kopciówka – 186 osób;	Putno – 222 osoby;
Osada Łozy – 10 osób;	Todorkowce – 28 osób;
kol. Kopciówka – 17 osób;	Morawszyszna – 33 osoby;
Żylicze – 177 osób;	Dziemitkowo – 20 osób;
Sławicze – 143 osoby;	Dajlidki – 180 osób;
Osada Poniemuń – 39 osób;	Nowiki – 80 osób;
Żukiewicze – 316 osób;	Łajgobole – 120 osób;
Poniemuń – 101 osób;	Kamionka – 502 osoby;
Osada Poniemuń – 39 osób;	Brzosty – 63 osób;
Łogi – 26 osób;	Gibulicze – 262 osób;
Kol. Żukiewicze – 61 osoba;	Lachnowka – 3 osoby;
Sikowszczyzna – 3 osoby;	Hornica – 45 osób;
Korzeniewicze – 5 osób;	Mała Olszanka – 131 osób;
Kołpaki – 37 osób;	Połtkowo – 146 osób;
Kol. Kołpaki – 30 osób;	Ćwiklicze – 252 osoby;
Byczki – 154 osoby;	Czerajki – 2 osoby;
Grzywki – 54 osób;	Słomianka – 263 osoby;
Nowosiółki – 105 osób;	

Ogólna liczba parafian wynosiła 3910 osób⁴⁷.

Chociaż wszyscy mówili o powstawaniu parafii, jak jest potrzebna, to wszystko dobrze wyglądało do czasu kiedy trzeba było z poszczególnych parafii zabrać poszczególne miejscowości. I tak proboszcz z Kwasówki protestował by wioski leżące nad Niemnem nie przyłączać do parafii Kopciówka lecz ludzie prosili by ich dołączono do Kopciówki bo jest bliżej i gmina do

⁴⁷ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 58 - 59.

której należą jest w Kopciówce. Z parafii Indurskiej wieś Putno chciała należeć do Indury, a nie do Kopciówki ale proboszcz indurski stwierdził, że bliżej będzie im do Kopciówki. Też było problemów z parafii kuźnicką ponieważ części wioski Dojlidki chciała należeć do Kopciówki, a część do Kuźnicy i w wiosce powstały kłótnie. Proboszcz z Kuźnicy i organista też obstawali, aby pozostali przy parafii kuźnickiej, ale po rozmowie dziekana z mieszkańcami Dojlidek oraz proboszczem w Kuźnicy cała wioska chciała już należeć do Kopciówki⁴⁸.

W 1944 r. kiedy powstała granica państwa, kościół w Kuźnicy został w Polsce, a wioska Dojlidki na Białorusi. Najwięcej nieporozumień, a nawet można powiedzieć „wojna” powstała między nowopowstającą parafią Kopciowszczyzna, a parafią franciszkańską. W archiwum franciszkanów w Krakowie jak i w Wilnie zachowało się kilkanaście dokumentów mówiących o tej sprawie. Wioska Kamionka, Gibulicze i Mała Olszanka nie chciały należeć do parafii Kopciówka, z tym że mieszkańcy Małej Olszanki później wyrazili zgodę i chętnie włączyli się w budowę kościoła i życie parafii. Natomiast Kamionka i Gibulicze stwarzały wiele problemów do 1939 r., a parafie na wzajem się obwiniwały⁴⁹.

Dzieskan Ignacy Olszański w piśmie z dnia 02.10.1939 r. do kurii w Wilnie pisze: „co do wsi, które chciałyby nie należeć do Kopciowszczyzny, a mianowicie: Kamionka, Putno, Mała Olszanka i Gibulicze. Narzekanie Kamionki na złą drogę do Kopciowszczyzny nie są uzasadnione, gdyż kołowa droga jest dobra, a sama wieś należy do wsi bliżej położonych od Kopciowszczyzny. Wszelkie sprawy urzędowe ma do załatwienia w gminie w Kopciówce, nie zaś w Grodnie”⁵⁰.

⁴⁸ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 58.

⁴⁹ LPAHW, sygn. F. 694, ap 5, b. 2219, s. 1-1a.

⁵⁰ APK, Teczka nr 1.

Widzimy jednak, że niektóre „pretensje – motywacje” związane z niedogodnościami komunikacyjnymi były przesadzone. Miejscowość Mała Olszanka jest bliżej Kopciówki aniżeli Grodna i należy do gminy Hornica. Gibulicze otrzymały szkołę 3 klasową. Proboszcz z Kopciówki, mając niezbyt daleko do szkół obsługiwał je. Jest to fakt bardzo dodatni, gdyż franciszkanie nie mając środka lokomocji nie mogli do szkół dojeżdżać. Jeśli chodzi o odległość to do kościoła w Grodnie mają 8 km, a do kościoła w Kopciowszczyźnie – 5 km⁵¹. Rozwój parafii oraz budowa kościoła, plebani, różne problemy, związane z tym co raz bardziej jednoczyły parafię.

3. Cmentarze

Cmentarz oznacza miejsce przeznaczone na grzebanie zmarłych. Jeśli zostanie pobłogosławiony zgodnie z przepisami liturgicznymi staje się miejscem świętym. Zgodnie bowiem z postanowieniem Kodeksu Prawa Kanonicznego rozróżnia się miejsce święte przeznaczone do kultu Bożego i na grzebanie zmarłych⁵².

Mieszkańcy nowopowstałej parafii Kopciówka byli dotąd chowani na cmentarzach parafii w Indurze, Kuźnicy, Kwasówce, Grodno - Franciszkanie, jak również na cmentarzach, które znajdowały się na terenie każdej wioski.

W 1975 r. archeolodzy na terenie parafii w rejonie wsi Kołpaki odkryli cmentarzysko, składające się z jednego podłużnego i dwunastu okrągłych kurhanów, datowanych na XI-XIII w.⁵³

⁵¹ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 22, 58.

⁵² KPK kan. 1205.

⁵³ Археология и Нумизматика Беларуси, Минск 1993, s. 315.

W Nowosiólkach na początku obecnej wioski był cmentarz. W Dajlidkach, pod koniec wioski znajduje się plac obłożony kamieniami polnymi. Pośrodku znajdują się dwa kamienne krzyże, na nich były jakieś napisy, ale czas zatarł ślady i trudno jest obecnie odczytać. W miejscowościach: Pohorany, Żylicze, Sławicze, Kowalce, Żukiewicze, Kołpaki, Karaniewicze, Byczki, Suchmienię, Połotkowo, Olszanka, Kamionka, Łajgobole, Nowiki, Dajlidki, Słomianka, Ćwikliczach, były też miejsca starego pochówku. Mieszkańcy Pohoran, Żylicz czy Sławicz nad brzegiem rzeki Niemen znajdowały się miejsca pochówków. W Żukiewiczach, a konkretnie w sąsiedztwie wioski Poniemuń (dziś część wioski Żukiewicze) w polu był cmentarz obłożony kamieniem polnym. Jest to dość stary cmentarz i prawdopodobnie służył on mieszkańcom wówczas, gdy w majątku Poniemuń znajdowała się kaplica. Ufundowana w 1717 r. przez podczaszego czerniakowskiego Józefa Grodeckiego.

Większość miejscowości, które weszły w skład parafii Kopciówka należała do parafii Matki Bożej Anielskiej w Grodnie (Zaniemeńskiej). Miejscem pochówków tych parafian był także unicki cmentarz w Kopciowszczyźnie. Grzebano tam zmarłych „łacinników” z Kopciowszczyzny i z pobliskich miejscowości jak: Połotkowo, Kamionka, Łajgobole, Ćwiklicze. Obrzędy pogrzebowe odprawiał duchowny unicki, który wysyłał wypisy metryk zgonów do gwardiana franciszkańskiego w Grodnie⁵⁴.

Na Zachód od Kopciówki zaczyna się las, na brzegu tego lasu jest wzniesienie obłożone polnymi kamieniami porośnięte drzewami, był tam cmentarz pounicki.

⁵⁴ BHAG, *Księga metryk pogrzebowych kościoła parafialnego zaniemeńsko – grodzieńskiego (1780–1805)*, sygn. F. 257-1-3.

Przed II wojną światową istniał cmentarz pounicki, który należał do parafii Zaśnięcia NMP w Kopciowszczyźnie. Kiedy w 1836 r. skasowano unię, a parafię zamieniono na prawosławną, nadal tam chowano prawosławnych. Taki stan utrzymywał się do 1930 r., kiedy to założono nowy cmentarz obok cerkwi (sam unicki cmentarz był oddalony od cerkwi o 1km) zaczęto chować prawosławnych na nowym cmentarzu. Jest on ogrodzony murem z kamienia polnego⁵⁵.

W 1936 r., gdy powstała parafia rzymsko-katolicka w Kopciowszczyźnie z tyłu kościoła z zachodniej strony został założony cmentarz katolicki o wymiarach 95x140 m, ogrodzony murem z kamienia polnego.

Jednym z przejawów wyznawania wiary przez parafian są przydrożne krzyże, figury i kapliczki umieszczone w różnych miejscach: przy drogach, ogrodach i wśród pól uprawnych.

Niektóre są bardzo stare i nikt już nie pamięta kto, ani kiedy je budował. Są miejsca w parafii, gdzie były krzyże lecz uległy zniszczeniu i pozostały po nich tylko wspomnienia. Najstarszy kamienny krzyż pochodzi z 1863 r. i znajduje się w Dajlidkach, następne są w Łajgobolach z 1892 r. i z tego samego roku w Kamionce. Pozostałe krzyże są datowane na początek XX w.

III. DZIAŁALNOŚĆ DUSZPASTERSKA

Kościół parafialny, który jest budowlą z kamienia, gromadzi Lud wierny na Świętą Liturgię. Wszystko co powoduje wzrost wiary i pobożności wiernych dokonuje się najczęściej w kościele i wywiera wielki wpływ na ich życie rodzinne i społeczne. Działalność duszpasterska obejmuje zagadnienia związane

⁵⁵ LPAHW, sygn. F. 694, ap 5, b. 2218, s. 3.

z wielkim wachlarzem życia sakramentalnego i sprawowanymi sakramentaliami.

1. Służba Boża przy kościele parafialnym

Kościół Wniebowzięcia NMP w Kopciówce był kościołem parafialnym. Terytorium parafii było dość rozległe, obejmujące miejscowości oddalone nawet o 20 km od kościoła. Na początku XX w. powstały nowe osady. Także na obszarze obecnej parafii w 1936 r. były następujące miejscowości: Brzosty, Byczki, Ćwiklicze, Dojlidki, Dziemitkowo, Gibulicze, Grzywiki, Hornica, Kamionka, kol. Kopciówka, Korzeniewicze, Kowalce, Lachnówka, Łajgabołe, Łogi, osada Łozy, Mała Olszan-ka, Morawszyszna, Nowiki, Nowosiółki, Pohorany, Połotkowo, Poniemuń, osada Poniemuń, Putno, Sikorowszczyzna, Sławicze, Słomianka, Suchmienię, Todorkowce, Żukiewicze, kol. Żukiewicze, Żwonówka, Żylicze⁵⁶.

W kościele parafialnym w Kopciówce służba Boża obejmowało przede wszystkim sprawowanie Eucharystii połączonej z posługą słowa Bożego i sakramentem pojednania. Msze św. początkowo były sprawowane w kaplicy urządzonej w Domu Ludowym, a od 07.11.1937 r. w kościele⁵⁷. Taki stan trwał do lipca 1945 r. Na nabożeństwa w niedzielę i święta przychodziło do 1000 wiernych⁵⁸.

W parafii Wniebowzięcia NMP sakramentu chrztu św. udzielano w kościele w czasie Eucharystii. W tym dość krótkim czasie istnienia parafii posiadamy dane odnośnie udzielania

⁵⁶ LPAHW, sygn. F. 694, ap. 5, b. 2218, s. 24.

⁵⁷ LPAHW, sygn. F. 694, ap. 5, b. 2219, s. 1.

⁵⁸ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 58.

sakramentu chrztu św. za lata: 1936 było 46 chrztów, za 1937 było 86 i za 1938 było 98 chrztów⁵⁹.

Pomimo iż w okresie 1939-1945 w kościele odbywały się chrzty, to jednak nie zachowała się dokumentacja tych aktów religijnych.

Sakrament małżeństwa to przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą wspólnotę całego życia, zmierzającą ze swej natury do zrodzenia i wychowania potomstwa oraz do dobra samych małżonków⁶⁰. Za okres 1936 – 1945 posiadamy dane odnośnie do pobłogosławionych związków małżeńskich. Intensywność przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Statystyka zawartych małżeństw z lat 1936 – 1945.

Rok	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Liczba	6	34	30	18	13	35	30	15	8	9

Źródło: AAK, Księga ślubów kościoła parafialnego w Kopciowszczyźnie za rok 1936-1938, sygn. Dek. Grodno 1936-1938; APK, *Księga protokołów przedślubnych rzymsko – katolickiego kościoła parafialnego w Kopciowszczyźnie dekanat grodzieński, archidiecezja wileńska 10.07.1936 – 24.07.1945 r.*, b. sygn.

Pierwszy sakrament małżeństwa odbył się 02.08.1936 r., a ostatni 24.07.1945 r. Za ten okres było pobłogosławionych 198 par małżeńskich.

Sakramentalia, to „znaki święte, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają skutki, przede wszystkim duchowe, a osiągają je przez modlitwę kościoła. Przygotowują one ludzi do przyjęcia głównego skutku sakramentów i uświęcają

⁵⁹ Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku dalej AAB, *Księga duplikat metryk chrzestnych kościoła parafialnego w Kopciowszczyźnie za rok 1936-1938*, sygn. Dek. Grodno 1936-1938.

⁶⁰ *Codex Juris Canonici Pii X Pontificius Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, can. 1013 § 1.

różne okoliczności życia”⁶¹. Przez sprawowane niemal każde wydarzenie z życia wiernych zostaje uświęcone.

Ostatnią posługą, którą ofiarowuje Kościół wiernemu, jest Msza św. pogrzebowa. Posiadamy dane odnośnie do pogrzebów w parafii Kopciówka za okres 1936 -1938. W 1936 było 28, w 1937 było 43 i w 1938 było 53 pogrzeby⁶².

Przejawem troski duszpasterskiej o stan i warunki życia wiernych było odwiedzanie parafian z wizytą duszpasterską, tzw. kolędą. W 1937 r. ówczesny proboszcz ks. Jan Chrabąszcz po raz pierwszy zarządził przeprowadzenie takiej wizyty duszpasterskiej. Rozpoczęła się ona po święcie Objawienia Pańskiego i trwała około trzech tygodni. Przebieg takiej wizyty na wsi był następujący: sołtys wsi wraz z mieszkańcami czekał przy krzyżu lub kapliczce i tam witał księdza w imieniu wszystkich mieszkańców. Następnie rozpoczynały się odwiedziny poszczególnych domów.

2. Katechizacja i kaznodziejstwo

Bardzo ważnym obowiązkiem duszpasterskim jest katechizacja. W czasie pobytu w Grodnie św. Maksymiliana Kolbego w latach 1922-1927 była prowadzona systematyczna katechizacja we wszystkich punktach katechetycznych. Zachowało się zdjęcie z Kopciowszczyzny, z okresu jak tam katechizował Święty.

Do kurii biskupiej w Wilnie, kurii prowincjalnej franciszkańskiej w Krakowie i do Nuncjatury Apostolskiej w Warszawie

⁶¹ Sobór Watykański II, *Konstytucja o Liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, 1963, nr 60,

⁶² AAB, *Duplikaty księga pogrzebów kościoła parafialnego w Kopciowszczyźnie za rok 1936-1938*, sygn. Dek. Grodno 1936-1938.

wpłynęła skarga odnośnie zaniedbywania obowiązków katechezy przez franciszkanów grodzieńskich. Wielość punktów dojazdowych związanych z katechizacją na rozległej terytorialnie franciszkańskiej parafii w Grodnie i nieregularna prowadzona katechizacja była jednym z czynników, który przyspieszył powstanie nowej parafii w Kopciowszczyźnie.

Na terenie parafii Kopciowszczyzna znalazły się szkoły w następujących miejscowościach, w których od 1936 r. do września 1939 r. prowadził katechezę ks. Jan Chrabąszcz miejscowy proboszcz: w Kopciówce – 6 godzin religii, w Grzywkach –

4 godziny religii, w Łajgobolach – 4 godziny religii, w Nowikach – 2 godziny religii i w Sławiczach – 2 godziny religii⁶³.

Pomimo działań wojennych na terenie parafii istniała działalność katechetyczna. Na podstawie zachowanych zdjęć archiwalnych z 1943 i 1944 r. można stwierdzić, że katechezę prowadził w tym czasie ówczesny proboszcz ks. Wincenty Borsuk. Zajęcia katechetyczne były prowadzone na terenie parafii do 1945 r. tj. do momentu aresztowania proboszcza parafii.

3. Stowarzyszenia i organizacje religijne

Z chwilą powstania parafii w Kopciówce, została erygowana Kongregacja Tercjarska przy parafii. Członkowie, którzy należeli do franciszkańskiej parafii automatycznie przeszli do parafii w Kopciówce. Byli to ludzie religijni i wyrobieni duchowo. Z powodu przejścia niektórych członków Kongregacji Tercjarskiej od franciszkanów do Kopciówki powstały zatargi, które oparły się o prowincjałat franciszkanów w Krakowie i o kurię metropolitalną w Wilnie. Krótki okres przed II wojną

⁶³ BLAN, sygn. F. 318-21358, s. 12-12v.

światową nie spowodował większych napięć i zatargów w tym względzie.

Działyły też przy parafii Kopciowszczyzna Żywy Różaniec i Rycerstwo Niepokalanej. Te stowarzyszenia założone przy parafii franciszkańskiej zostały przeszczepione do nowoutworzonego ośrodka duszpasterskiego w Kopciowszczyźnie.

4. Kapłani

Szczególnymi współpracownikami biskupa są proboszczowie, którym jako właściwym partnerom powierza się pieczę nad duszami w określonej części diecezji pod jego zwierzchnictwem.

Proboszczami (administratorami) w parafii Kopciowszczyzna byli: organizator parafii i budowniczy kościoła, plebani oraz zabudowań gospodarczych – ks. Jan Chrabąszcz, ks. Izidor Słyczko i ks. Wincenty Borsuk. Dla lepszego zapoznania się z poszczególnymi kapłanami – duszpasterzami zostaną przytoczone krótkie ich życiorysy.

Ks. Jan Chrabąszcz urodził się 20.10.1906 r. w Jakubowie w parafii Imielno w powiecie jędrzejowskim w rodzinie Ignacego i Karoliny z domu Faryna. W 1927 r. ukończył gimnazjum w Jędrzejowie, następnie wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie, studiując jednocześnie na Wydziale Teologii Uniwersytetu Stefana Batorego. Świecenia kapłańskie przyjął 04.06.1933 r. w katedrze w Wilnie z rąk abpa Romualda Jałbrzykowskiego. Mszę prymicyjną odprawił 18.06.1933 r. w kościele parafialnym w Imielnie. Po święceniach kapłańskich z dniem 07.06.1933 r. został mianowany wikariuszem w parafii Porozowo, w dekanacie wołkowyskim, a od 30.03.1935 r. był wikariuszem w kościele farnym w Grodnie. Dnia 04.07.1936 r. został mianowany administratorem i organizatorem nowopowstałej parafii Kopciowszczyzna.

Podjmował także działalność społeczną na terenie parafii. Dnia 28.04.1939 r. został mianowany kapelanem rezerwy Wojska Polskiego w stopniu kapitana, pełnił obowiązki w 2 Pułku Ułanów Grochowskich im. Gen. Józefa Dwernickiego, a później w Brygadzie Kawalerii w Suwałkach. Po wybuchu wojny jako kapelan brał udział w działaniach wojennych, został odznaczony Krzyżem Walecznych i wymieniony jest wśród 29 odznaczonych kapelanów w czasie całej kampanii wrześniowej. Kampanie zakończył w bitwie pod Kockiem, gdzie udało mu się uniknąć wzięcia do niewoli. Wrócił do parafii w Kopciowszczyźnie. Oskarżony przez tajnych agentów NKWD, że był kapelanem WP, za co groziło mu aresztowanie. Schronił się w Łapach. Tu w kwietniu 1940 r. został aresztowany i uwięziony w Białymstoku. W grudniu tegoż roku wywieziony do obozu w obwodzie Archangielskim. Stamtąd na plebanię do Kopciówki przyszły dwa jego listy. Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w lipcu 1941 r., dotarł do Armii Polskiej tworzącej się pod dowództwem gen. Władysława Andersa w Buzulu. Został przydzielony do Lwowskiej Dywizji Piechoty i mianowany kapelanem 17 pułku piechoty. Na początku 1942 r. tworzone wojsko polskie przeniesione zostało do Uzbekistanu, gdzie panowały bardzo trudne warunki klimatyczne, wśród ludzi osłabionych warunkami pobytu w łagrach i na zesłaniu, tu atakowały ich choroby: tyfus, żółtaczką, malaria i dyzenteria. Zachorował na tyfus zmarł 26.03.1942 r. w Szachrizabs u stóp gór Pamiru w Uzbekistanie. O jego losie aż do 1988 roku rodzina nic nie wiedziała, rodzice aż do śmierci czekali na powrót syna.

W kościele w Kopciówce znajduje się tablica ku czci ks. Jana następującej treści: „Ks. Jan Chrabąszcz ur. w 1906 roku w Jakubowie par. Imielno. Świecenia kapłańskie w 1933 roku w Wilnie. Proboszcz parafii Kopciówka koło Grodna. Kapelan 4 Pułku Ułanów. Aresztowany 1940 r., zesłany do

Archangielska zmarł 1942 r. w Uzbekistanie w 36 roku życia, 9 roku kapłaństwa. Parafianie Kopciówki”⁶⁴.

Drugim z kolei proboszczem parafii w Kopciówce był ks. Izydor Słyczko. **Ks. Izydor Słyczko**, syn Jana urodzony w 1871 r., zdobył wykształcenie prywatne, był samoukiem. W 1889 r. złożył egzamin w Seminarium w Orłowie.

W 1891 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Wilnie. Po ukończeniu seminarium w 1895 r. Został wyświęcony na kapłana przez bpa Ludwika Zdanowicza sufragana Wileńskiego. W tym roku został mianowany wikariuszem w parafii Krzemienicy pow. wołkowyskiego w guberni grodzieńskiej przez administratora diecezji wileńskiej. Dnia 29.04. 1897 r. został mianowany proboszczem w Wyszkach dek. Bielskiego przez bpa Antoniego Andziewicza, a dnia 25.08.1899 r. został mianowany proboszczem w Krynkach dekanatu grodzieńskiego. Wiadomo, że pod koniec lat trzydziestych był rezydentem przy klasztorze franciszkanów w Grodnie. Dziekan grodzieński Albin Jarosiewicz w porozumieniu z Kurią mianuje ks. Izydora proboszczem parafii Kopciowszczyzna, ponieważ ta parafia znalazła się bez księdza. Według księgi protokołów przedślubnych miało to miejsce gdzieś w grudniu lub na początku stycznia 1940 roku, zamieszkał na plebani.

Pod koniec maja 1942 r. Niemcy chcieli aresztować ks. Izydora, jednak uratował się ucieczką. Później ks. Izydor Słyczko w 1948 r. był rezydentem przy kościele św. Stanisława biskupa i męczennika w Białymstoku⁶⁵.

⁶⁴ BLAN, sygn. F. 318-19059, s. 3-27; APK, Teczka nr 2. *Akta personalne kapłanów pracujących w parafii Kopciówka*, s. 1- 27; R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939–1988*, Lublin 2004, s. 165-166.

⁶⁵ BLAN, sygn. F. 318-18728, s. 5, 8; BLAN, sygn. F. 318-26112, s. 3-4; APK, Teczka nr 2. *Akta personalne kapłanów pracujących w parafii Kopciówka*, s. 28-32.

Ks. Wincenty Borsuk syn Michała i Michaliny z domu Iwaszczuk ur. 7.07.1898 r. we wsi Oliszki powiat Białystok. Był trzecim duszpasterzem parafii Kopciówka. Został ochrzczony w kościele parafialnym w Chorosiny. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Barszczewie, szkołę średnią skończył w Białymstoku. W 1921 r. wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie, gdzie w czerwcu 1925 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk abpa Jerzego Matulewicza. Skierowany do parafii Wawiórka jako wikariusz, po roku przeniesiony do parafii Widze, gdzie pracował do 1927 r. Następnie przez rok był wikariuszem w jednej z parafii w Wilnie. W styczniu 1928 r. otrzymał nominację na proboszcza parafii Królewsczyzna, z której po dwóch latach przeszedł na podobne stanowisko w parafii Bienica. Pracował w niej do 1935 r. W maju tegoż roku przeniesiony został do parafii Dokszyce, a w październiku 1936 r. do parafii Turgiele. W kwietniu następnego roku mianowany proboszczem parafii Mała Brzostowica. W listopadzie 1940 r. przeszedł do parafii Wielka Brzostowica i pełnił tam obowiązek proboszcza do listopada 1941 r., a następnie od 29.06.1942 r. pracuje w Kopciowszczyźnie. Dnia 30.07.1945 r. ks. Wincenty został aresztowany przez agentów NKWD. Skazany 29.10.1946 r. na 8 lat łagrów, pozbawienie praw obywatelskich na 3 lata oraz konfiskatę mienia. Zostaje zwolniony w kwietniu 1948 r. i deportowany do Polski.

Po przybyciu do Polski – Białegostoku, zgłasza się do swego ordynariusza abpa Romualda Jałbrzykowskiego. Ordynariusz skierował go do pracy w diecezji warmińskiej. Z dniem 29.04.1948 r. został mianowany proboszczem parafii św. Jana Apostoła w Żegotach oraz administratorem parafii św. Michała w Brankach i parafii Wniebowzięcia NMP w Prositach. Od 20.08.1948 r. został administratorem parafii św. Stanisława biskupa i męczennika w Franknowie. Od października ks. Wincenty na stałe rezyduje w Franknowie. Dojeżdżając z posługą

duszpasterską do parafii Prosimy, Blanki i Żegoty. Z dniem 20.01.1950 r. ks. Wincenty zostaje zwolniony z obowiązków administratora parafii w Żegołach i Blankach.

Z dnia 25.05.1951 r. ks. Wincenty zostaje mianowany proboszczem parafii św. Stanisława w Franknowie. Ten urząd pełni wiele lat aż do momentu, jak otrzymał 15.01.1965 r. dekret zwalniający go z obowiązku proboszcza parafii, pozostaje natomiast tam na zasadzie rezydenta.

Z dniem 30.04.1967 r. zostaje wyznaczony administratorem parafii św. Jakuba i kapelanem ss. Katarzynek w Bartołtach.

Dnia 31.07.1975 r. zostaje odwołany z obowiązków administratora w Bartołtach i przez dwa lata mieszka w Ignalino Runowo. Od 30.05.1977 r. przynosi się do Domu Księży Emerytów w Ornecie. Stąd przenosi się na kapelana ss. Szarytek w miejscowości Stogi koło Malborka i tam pracuje do końca swoich dni. Ks. Wincenty odszedł z tego świata 31.01.1980 r.

Został pochowany na cmentarzu w Malborku. Na wiosnę 1982 r. ss. Szarytki wypełniając wolę swego zmarłego kapelana, a także na prośby parafian w Franknowie, dokonano ekshumacji zwłok ś. p. ks. Wincentego i przeniesiono je na cmentarz do parafii Franknowo, gdzie zmarły najdłużej pracował. Na grobie zmarłego znajduje się następujący napis: „Ks. Wincenty Borsuk, kapłan Diecezji Wileńskiej. Długoletni proboszcz w Franknowie, zm. 01.02.1980 r. w Malborku”⁶⁶.

⁶⁶ Warmińskie Archiwum Archidiecezjalne w Olsztynie, Teczka personalna. Ks. *Wincenty Borsuk*, APK, Teczka nr 2. *akta personalne kapłanów pracujących w parafii Kopciówka*, s. 33-42; R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939 – 1988*, s. 136-137.

5. Kancelaria

Większość spraw odnoszących się do funkcjonowania życia parafii była załatwiana w kancelarii. Przychodzili do niej parafianie, aby ustalić termin chrztu, ślubu czy pogrzebu. Dnia 20.07.1936 r. ks. Chrabąszcz, proboszcza parafii zwrócił się do kurii metropolitalnej w Wilnie z prośbą o przesłanie ksiąg kancelaryjnych, a mianowicie: „Księgi metryk chrzestnych, Księgi metryk zmarłych, Księgi metryk ślubnych, Księgi protokołów przedślubnych i Księgi nowonawróconych”. Po tej dacie zostały założone księgi parafialne⁶⁷. Od sierpnia 1936 r. do 1938 r. przesyłano duplikaty do kurii w Wilnie. Po usunięciu proboszcza z plebani i zajęcia plebani przez Niemców na posterunek, tułaczka po mieszkaniach parafian księży, ucieczka ks. Słyczko w ostatniej chwili przed aresztowaniem przez gestapo oraz aresztowanie ks. Borsuka 30.07.1945 r. przez NKWD i urządzenie na plebani szpitala spowodowało, że księgi parafialne oraz biblioteka ks. Chrabąszcza, były w poniewierce.

Na dokumentach wychodzących z parafii a znajdujących się w różnych archiwach spotykamy pieczęcie parafii: pieczęć okrągła – z figurką Matki Bożej w środku, a w otoku napis w języku łacińskim: „*Eccl. Par. Assumptionis. B. Mariae V. in Kopciowszczyzna*”, pieczęć okrągła z krzyżem w środku, a w otoku napis w języku polskim: „Parafia Rz.-Kat. w Kopciowszczyźnie”. Były też używane pieczęcie podłużne, tzw. nagłówkowe z napisem w języku polskim o następującej treści: „Archidiecezja Wileńska Proboszcz Kościoła Wniebowzięcia N. M. Panny w Kopciowszczyźnie, Dn 19... nr Kopciowszczyzna pow. Grodzieński”⁶⁸.

⁶⁷ BLAN, sygn. F. 318-21358, lp. 32.

⁶⁸ AFG, Teczka. *Korespondencja związana ze ślubami, chrztami i pogrzebami za lata 1944-1951.*

Zakończenie

Okres bardzo krótki 1936-1945, obejmującym zaledwie jeden z etapów w historii parafii rzymsko – katolickiej w Kopciówce. Obejmuje swym zasięgiem czas prężnego powstawania nowej parafii i okres II wojny światowej. Wnikliwa analiza tej burzliwej historii miejscowego Kościoła lokalnego, odsłania dynamikę działań duszpasterskich jakie w nim podejmowano.

Niemniej jednak niniejsze opracowanie, daje obraz życia i działalności duszpasterskiej parafii Kopciówka od momentu powstania do zakończenia II wojny światowej.

W skład parafii weszły wsie należące wcześniej do parafii kwasowskiej, indurskiej i grodzieńskiej franciszkańskiej. O wyborze takiej lokalizacji zdecydowało centralne położenie Kopciowszczyzny względem innych miejscowości.

SUMMARY

The years of 1936-1945 are just a short period in the history of the Roman-Catholic parish of Koptiovka, which comprises the time of dynamic foundation of the new parish and the period of World War II. A detailed analysis of this turbulent history of the local Church reveals the dynamics of pastoral activities, conducted here.

Also this research gives an idea of the life and pastoral activities of the parish of Koptiovka from the moment of its foundation till the end of World War II.